

GENERAL FAHRİ BELEN'İN HAYATI, SİYASİ FAALİYETLERİ VE ESERLERİ (1892-1975)*

LIFE, POLITICAL ACTIVITIES AND WORKS OF GENERAL FAHRİ BELEN (1892-1975)

Sacide Jale KEYVANOĞLU**, Mehmet KARAYAMAN***

Geliş Tarihi/Received:30.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 19.06.2020

KEYVANOĞLU, Sacide Jale, KARAYAMAN, Mehmet, (2020), "General Fahri Belen'in Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri (1892-1975)", Belgi Dergisi, C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2323-2342.

Öz

General Fahri Belen, Osmanlı Devleti'nin son döneminde Bolu'da dünyaya gelmiş olup Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişi bizzat yaşamış, cumhuriyetin kuruluşundan sonra tek partili dönemi görmüş çok partili hayata geçişin ardından da siyasette aktif rol almış bir komutan ve siyaset adamıdır. Fahri Belen'in ismi, nüfus kayıtlarında "Mehmet Fahrettin Belen" olarak geçiyor olsa da; 1934 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından çıkarılmış olan Soyadı Kanunu'ndan sonra mahkeme kararı ile ismindeki 'Fahrettin'i, "Fahri" olarak değiştirmiş ve "Belen" soyadını almıştır.

İlk askeri görevi Balkan Harbine katılmak olmuş burada Yanya Kalesi müdafaasına iştirak etmiş, harp sırasında birliği ile birlikte esir düşmüş, bir süre Yunanistan'da esir olarak tutulmuştur. I. Dünya Savaşı başladığında ilk olarak Kafkas Cephesinde görev almış, ardından görevine Çanakkale Cephesinde devam etmiştir. Çanakkale Savaşı'nda Seddülbahir Cephesi civarında bir şarapnel parçasının bacağına isabet etmesi neticesinde yaralanmıştır. Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarılar nedeniyle 4 yıl kıdem zammı, harp ve imtiyaz madalyaları ile ödüllendirilmiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında görev aldığı Batı Cephesinde önemli bir rol oynamış; Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda Yunan ordusunun kaçış hattını kesen ve Yunan ordusu artıklarını teslim alan 23. tümeninde kurmay başkanlığı görevi icra etmiştir. Başkanlık yapmış olduğu bu tümen, Yunan Ordusu Başkomutanı General Nikolaos Trikupis'i esir alarak Kurtuluş Savaşı'nda büyük bir başarı elde etmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra askeriye içerisinde; Genelkurmay Harekât Şubesi Müdürlüğü, Doğu sınırında Sınır Tespit Komisyonu Başkanlığı, Türk-Rus Sular Sözleşmesini düzenleyen heyetin başkanlığını ve Cenevre'de Silahların Sınırlandırılması Konferansında Türk Heyeti Askeri Danışmanlığı, alay ve tugay komutanlıkları gibi pek çok askeri görevde yer almıştır.

Fahri Belen, Askeri Yargıtay II. Başkanlığı görevini yürütürken 6 Nisan 1950 tarihinde emekli olmuştur. Askerlik hayatının sona ermesinin ardından siyasete katılmaya karar vermiş, ilk siyasi adımı Çanakkale ve Bolu'da Demokrat Parti'den milletvekili aday olarak seçimlere katılarak atmıştır. İki şehirde de seçimi kazanmış ancak milletvekilliği görevini memleketi olan Bolu'dan yapmayı tercih etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin IX. (22 Mayıs 1950-12 Mart 1954) ve X. (14 Mayıs 1954-12 Eylül 1957) Döneminde milletvekilliği yapmış, IX. Dönemde kısa bir süre Bayındırlık Bakanlığı (22 Mayıs 1950-28 Ekim 1950) görevini üstlenmiştir. 1957 seçimi öncesi Demokrat Parti'den istifa etmiş, bir süre herhangi bir siyasi partiye katılmamış, 1960 yılının Nisan ayında Demokrat Parti'nin ardından Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılarak siyasi hayatına devam etmiştir. 27 Mayıs 1960'da gerçekleşen

*Çalışma, Sacide Jale Keyvanoğlu tarafından Mehmet Karayaman'ın danışmanlığında yürütülen, "General Fahri Belen'in Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri (1892-1975)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, keyvanoğlu6495@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-4027-6998>)

***Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mehmet.karayaman@usak.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-9730-5000>)

darbe sonucunda kurulan Kurucu Meclis'te görev almıştır. 1961 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından senatörlüğe atanmış, senatörlük görevinde uzun süre kalmamakla birlikte 1961 yılından sonra siyasi hayatına son vererek siyasetten tamamen ayrılmıştır. Tüm bu görevlerden ayrıyeten Milli Savunma Komisyonu Başkanlığı, Eski Muharıpler Birliği Başkanlığı, Dünya Eski Muharıpler Genel Kurulu üyeliği, Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehitler Dul ve Yetimleri Cemiyeti üyeliği ve Mustafa Kemal Derneği'nin başkanlığı yapmıştır. Vefatına kadar, Büyükdere'deki evinde inzivaya çekilmiş zamanının büyük çoğunluğunu eserlerini kaleme alarak geçirmiştir. 15 Temmuz 1975 tarihinde 83 yaşında iken yaşamını yitirmiştir. Hayatı boyunca yaşadığı tüm siyasî ve askerî tecrübelerini yazıya dökerek ardında birçok eser bırakmıştır. Bu çalışmada Fahri Belen'in kişiliği, ailesi, eğitim hayatı, askerî, siyasî faaliyetleri ve eserleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bilgi verirken de yer yer yaşadığı dönemin önemli olay ve konularına da yer verilmiştir.

Çalışmamızda, arşiv kaynaklarından, hatıratlardan ve gazetelerden derlenen bilgilerden, Belen'in anlattığı anılardan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmalardan ve Belen'in yayımlanan kitap ve makalelerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Fahri Belen, Biyografi, Milli Mücadele, Demokrat Parti, Bayındırlık Bakanlığı.*

Abstract

General Fahri Belen has been a respected commander and politician who was born in Bolu in the late Ottoman Empire and has lived during the transition period from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey, has witnessed the single-party republic period of the country and has also played an active role in after the transition to multi-party system. Although the name of Fahri Belen is mentioned as "Mehmet Fahrettin Belen" in the population records; After Surname Law issued by the Republic of Turkey in 1934, with the decision of the court, he changed the name "Fahrettin" to "Fahri" and got the surname "Belen".

His first military mission was to join the Balkan War, where he participated in the defense of Ioannina Castle, during the war, he was captured with his troops, and was held captive in Greece for a while. When World War I started, he first served on the Caucasian Front, and then continued his service on the Çanakkale Front. He was injured as a result of hitting the leg of a shrapnel piece around the Seddülbahir Front during the Çanakkale War. He was rewarded with 4 years of seniority hike, warfare and concession medals for his success in the Battle of Çanakkale.

He played an important role in the Western Front, where he served during the War of Independence; In the Commander-in-Chief Battle, he served as the chief of staff in the 23rd division, which cut the escape line of the Greek army and received the Greek army residues. This division, which he headed, achieved great success in the War of Independence by capturing the General Commander of the Greek Army, General Nikolaos Trikupis. After the war of Independence, inside the military; he took part in many military missions such as General Staff Operation Branch Directorate, Head of Border Detection Commission in the East, Head of Delegation Organizing Turkish-Russian Water Contracts, Turkish Delegation Military Consultancy at the Limitation of Weapons Conference in Geneva, Commanders of Regiment and Brigade.

He retired on April 6, 1950 while he was serving as the President of the Military Supreme Court II. After his military life ended, he decided to participate in politics and took the first political step as a candidate for parliamentary candidate from Democrat Party in Çanakkale and Bolu. He won the election in both cities but preferred to perform his parliamentary duty from his hometown, Bolu. He served as a deputy in the 9th (22 May 1950-12 March 1954) and 10th (14 May 1954-12 September 1957) periods of the Turkish Grand National Assembly, and also he had a short period of being the Minister of Public Works (22 May 1950 - 28 October 1950) at the 9th term. He resigned from the Democratic Party before the 1957 election, did not join any political party a while, continued his political life by joining the Republican People's Party after the Democrat Party in April 1960. He served in the Constituent Assembly, which was established as a result of the coup on May 27, 1960. He was appointed as a senator by President Cemal Gürsel in 1961, he did not stay in senator for a long time, he ended his political life after 1961 and completely left politics.

All furthermore provided he also served as the President of the National Defense Commission, the Chairman of the Former Combatants Union, a member of the General Meeting of the World Veterans Federation (Fédération mondiale des anciens combattants), Turkey Disability of War Martyrs Veterans Widows and Orphans Association membership and the President of the Mustafa

Kemal Association. Until his death, he spent most of his time in seclusion at his house in Büyükdere by writing his works. He died at the age of 83 on July 15, 1975. He left many works behind by writing his whole political and military experiences. In this study, it was tried to give information about Fahri Belen's personality, family, education life, military, political activities and works. While giving information, important events and topics of the period he lived in were also included.

In our study, archive sources, memoirs and newspapers, Belen's memories, speeches at the Turkish Grand National Assembly and Belen's published books and articles were used.

Keywords: *Fahri Belen, Biography, National Struggle, Democrat Party, Ministry of Public Works.*

Giriş

Fahri Belen, Türk tarihinde yer alan önemli komutanlardan birisidir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde doğmuş, cumhuriyetin kuruluşuna giden süreçte önemli olaylarda komutan olarak görev yapmıştır. Balkan Harbi'nde Yanya'yı savunmuş, I. Dünya Savaşı sırasında da Çanakkale Cephesinde bölük komutanı olarak görev yapmıştır. Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda Yunan ordusunun kaçış hattını kesen, Trikupis'i esir alan 23. Tümen'de yer almıştır. Uzun yıllar askeriyede görev aldıktan sonra emekliye ayrılarak siyasete atılmış; sırasıyla Demokrat Parti, Memleketçi Serbest Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi'nde yer almıştır. Demokrat Parti'nin iktidar olduğu ilk dönemde Bayındırlık Bakanı olarak kabinede görev almıştır.

Fahri Belen, askerî bilgilerini ve siyasî deneyimlerini yazıya dökmek amacıyla eserler kaleme almıştır. Eserlerinde genellikle bilgi verme amacı gütmüş, bilgileri verirken yer yer kendi düşüncelerini de eklemiştir. Eserlerinin başında askerî konularda ülkemizdeki eserlerin yetersiz olduğunu ve bu alandaki eksikliği gidermek için eserlerini yazdığını özellikle belirtmiştir.

Görevleri itibarıyla tarihte önemli bir yer tutmasına rağmen Fahri Belen hakkında hiçbir çalışma yapılmamıştır. Şu ana kadar kendisiyle ilgili olarak sadece ölümünün ardından sevdikleri tarafından yazılan yazılar ve makaleler mevcuttur, onların dışında yapılan herhangi bir yüksek lisans ve doktora tezi yoktur. Üstlendiği görevler, gerçekleştirdiği hizmetler, siyasetteki rolü ve kaleme aldığı eserleriyle Belen, Türk tarihi içerisinde ayrı bir yere sahip olmuştur. Böyle önemli bir kişi hakkında akademik çalışma olmaması büyük bir eksiklik, bu çalışmada da bu eksiklik gidermek amaçlanmıştır. Çalışma sürecinde Fahri Belen'in kızı Tülün Belen Yalçın'la yüz yüze görüşme yapılmış, elde edilen bilgiler tarafımızdan özetlenerek çalışmada yararlanılmıştır.

Çalışmada, Fahri Belen'in tüm hayatı ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmış ancak esas olarak siyasî faaliyetleri ve eserleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

1.Ailesi, Eğitimi ve Askeri Hayatı

Fahri Belen, Rumi 1308 (1892) yılında Bolu'da doğmuştur. Nüfusa kayıtlı olduğu yer; İstanbul-Eminönü Beyazıt Kalenderhane Mahallesi, Derunî Mehmet Efendi Sokağı'dır. İsmi, nüfus kayıtlarında "*Mehmet Fahrettin Belen*" olarak geçmektedir. 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu'ndan sonra mahkeme kararı ile adını, "*Fahri*" olarak değiştirmiş ve "*Belen*" soyadını almıştır. Soyadını seçmesinde Kurtuluş Savaşı'ndaki askeri görevi etkili olmuştur. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz Harekâtı sırasında, kurmay başkanlığını yaptığı 23. Tümen, Afyon yakınlarında bulunan Belen Tepe'sinde taarruza

geçmiş, düşmanı yenerek Belen Tepe'yi düşürmüştür. Fahri Bey, soyadını “Belen” olarak seçmesinde, Belen Tepesi'ndeki muvaffakiyetin, Belen Tepe'nin hatırasına duyduğu saygının ve şehitleri daima hatırlama isteğinin etkili olduğunu ifade etmiştir¹.

Fahri Belen'in babası, Dava Vekili Sami Efendi, annesi Hüsnüye Hanımdır². Türkan, Hasan Tahsin ve Necmi adında üç öz, Nurettin ve Bedrettin adında iki üvey kardeşi vardır. Abisi olan Hasan Tahsin Bey, Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuştur³.

Fahri Bey, Hatice Nihal (1909 doğumlu) Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten Alpaslan (1926-1993) ve Tülin (1935) olmak üzere iki çocuğu olmuştur.

Fahri Bey, babasının dava vekili olarak Lübnan'a gitmesi nedeniyle, ilkokulu Lübnan'da okumuştur. 14 Eylül 1910 tarihinde Harp Okulu'na girmiş, 9 Ağustos 1912 yılında mülazım-ı sâni (asteğmen/teğmen) rütbesiyle Harp Okulunu 41. sırada tamamlamıştır. Okulunu tamamlamasının ardından ilk görevi Balkan Savaşı'na katılmak olmuştur. 16 Ekim 1912 tarihinde Palanga'da (Palanga, günümüzde Makedonya sınırları içinde bulunan, Makedonya'nın kuzeydoğusunda Bulgaristan sınırı yakınlarındaki bir kasabadır. Osmanlı kayıtlarında Eğri Dere veya Eğri Palanka olarak da geçmektedir.) bulunan 56. Alay, 2. Tabur'a bağlı 4. Bölüğe atanmıştır.

Yanya Kalesi Müdafaaasına iştirak etmiş, müdafaa sırasında yaralanmıştır. Balkan Harbi sırasında birliği ile birlikte esir düşmüş, bir süre Yunanistan'da esir kaldıktan sonra 1913 yılında İstanbul'a dönmüştür. Balkan Harbindeki hizmetlerinden dolayı 2 yıl harp kıdemi ile ödüllendirilmiştir⁴.

I. Dünya Savaşı öncesinde 14 Mart 1914 tarihinde 3.Fırka, 8.Alaya bağlı 1.Bölüğe atanmıştır. Bir süre sonra 14 Ağustos 1915 tarihinde 8.Fırka, 24.Alaya bağlı 1.Bölüğe tayin edilmiştir. Birliği ile birlikte Kafkas Cephesine hareket etmiştir. Ocak 1915-Ocak 1917 tarihleri arasında mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesinde bölük komutanı olarak Çanakkale Savaşları'na katılmıştır. Seddülbahir civarında şarapnel parçasının bacağına isabet etmesiyle yaralanmış, hendeğe sığınmıştır. Askerlerin yardımıyla tütün basarak yarasadaki kanı durdurmaya çalışırken ağabeyi Yüzbaşı Hasan Tahsin'in şehit olduğu haberi gelmiştir. İki kardeş aynı günde biri gazi biri şehit olmuştur. Ağabeyini, ateşkes sırasında siperlere yakın bir yere gömmüşlerdir⁵. Belen, Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarılar nedeniyle, Harbiye Nezâreti tarafından 4 yıl kıdem zammı, harp ve imtiyaz madalyaları ile ödüllendirilmiştir.

1 Mart 1917 tarihinde Yüzbaşı rütbesine terfi etmiştir. Yüzbaşı olmasının ardından 1 Mayıs 1917 tarihinde Halep'te bulunan 12. Kolordunun erkân-ı harp subaylığına tayin edilmiştir. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra erkân-ı harp subayı olarak 15 Aralık 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir.

Fahri Belen, 1973 yılında TRT tarafında yayınlanan “Anılarla Atatürk 4. Bölüm” adlı belgeselde, I. Dünya Savaşı sırasındaki askeri görevleri hakkında şu bilgileri vermiştir;

1 Ünal Yiğit Dinç, “Fahri Belen Paşa”, İş ve Düşünce Dergisi, C:36, S:275, 1971, s.10.

2 “10. Dönem TBMM Mebusları İçin Tercüme-i Hal Varakaları”, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1598_1_10.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

3 Fahri Belen'in Kızı Tülin Belen Yalçın (1935 doğumlu) ile 23 Haziran 2018 tarihinde yapılan görüşme.

4 “10. Dönem TBMM Mebusları İçin Tercüme-i Hal Varakaları”, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1598_1_10.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

5 Fahri Belen, Çanakkale Savaşı'ndan Alınan Dersler, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s.18.

"1. Dünya savaşına girildiği sırada ben Harp Akademisi öğrencisiydim. Hanedana hakaret suçundan okuldan çıkarıldım ve Tekirdağ'ında Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Nuri Conker'in komutasındaki alaya atandım. Suçlu bir adam gibi gidiyordum fakat alay komutanı ile karşılaştığım zaman beni iltifatla karşıladı. Bu alayla, meşhur Conkbayırı süngü hücumuna katıldım ki buna... İlahi hücum adı verilmiştir. İşte o sırada bütün cephenin kumandanı, grup kumandanı Mustafa Kemal'i ön saflarda bize cesaret verici şekilde metin durumuyla gördüm. Burada bir şeyi daha eklemeliyim, ben orada bir bölük komutanıydım. Fakat Atatürk'ün büyük lütfuna mazhar oldum. O beni tekrar Akademiye aldirmek için bütün gayretini sarf etmiştir.

Bundan sonra tümenimiz Rus Cephesinde görev aldı. Orada kolordu kumandanı yani Bitlis, Muş ve Çapakçur'u (Bingöl) kapsayan bölgenin komutanı Atatürk, Mustafa Kemal idi, o zaman paşa olmuştu. Ruslar, Muş Ovasına hakim olan sırtlardan 8.Tümenimizi dört misli üstün kuvvetle geri attılar ve Tümen gerideki Kurtboğazı'na/geçidine çekilmek zorunda kaldı. Fakat her yerde olduğu gibi ileride bulunan Atatürk, Silvan'daki karargâhından gelerek Tümenin harekâtını idare etmiştir. Orada Tümen geçide çekilirken bizim taburumuza geçidin ağzında koruma/artçılık görevi geldi. İş de kolordu kumandanı da bu taburun başında kaldı. Öyle ki bütün bölükleri dolaşarak her birimize iltifatlar yapmaktaydı ve sonunda görev tamamıyla yapılmıştır, hepimizi iltifatlara gark etmiştir. Atatürk'ü öyle sert bir komutan olarak tanımamak gerekir. O, kesin sonuç yerlerinde bulunur, kendi gücünü katar ve herkesi teşvik eder ve zaferlerini böyle kazanmıştır.

Ondan sonra Çapakçur (Bingöl) Cephesinde komutanlığı vazifesinde beraberdik. Tabur komutanımız şehit olduğu için, ben yüzbaşı idim, tabur komutanlığına vekâlet ediyordum ve kolordunun yakınında ihtiyattaydım. Bir aralık cepheye geldi, yaveri Cevat Abbas beni çağırdı, orada bir kayanın üzerine oturmuş bir heykel gördüm, metin, soğukkanlı ve her yerde iş vereceği insanı okşayan bir edayla, hiç acele etmeden beni de karşısına oturttu ve bir sigara vermeyi de ihmal etmedi, yapacağım görevi etraflica sindirircesine anlattı, işte bu da Atatürk'ün bir hususiyetidir. Ondan sonra kış, 1916-1917 kışı, doğuda görülmedik bir kış, dağlarda ileri karakollar bırakılarak büyük birlikler gerilere çekildi, ben de Kozma Dağı denilen bir yerde ileri karakoldaydım fakat zeminliklerimizde mahsur kaldık, 2-3 metre vadilere kar birikti, bu bir hafta sürdü, işte Atatürk'e şükran borcu olduğum bir olay, bu müfrezeyi kurtarmak için bütün kuvvetini sarf etmiştir. Sonra beni geriye aldıkları zaman tümen karargâhında Fahri Efendiler Müfrezesinin, o zaman ize efendiler derlerdi, kurtarılması için ne büyük emek sarf edildiğini gösteren bir dosya gördüm"⁶.

Belen, 1919 yılının ilk günlerinde Harp Akademisine girmiş, Harp Akademisinde eğitim görürken 1921 yılında Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Milli Mücadele sırasında Anadolu'ya geçerek, 28 Mart 1921 tarihinde Kars'ta bulunan 6.Süvari Fırkası, 1.Şube Müdürlüğüne, 10 Ağustos 1921 tarihinde de buradan alınarak 12.Fırkaya bağlı 1.Şube erkân-ı harp subayı olarak tayin edilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde 23. Fırka erkân-ı harp subaylığına atanmış, 10 Eylül 1923 tarihine kadar burada görev yapmıştır. 23. Tümen, Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda Yunan ordusunun kaçış hattını kesen, Yunan ordusu artıklarını teslim alan tümendir. 15 Şubat 1922'den itibaren kurmay sınıfına geçirilmiştir. Aynı tarihlerde kıdemli yüzbaşı rütbesine, 30 Ağustos 1922 tarihinde ise binbaşı rütbesine yükselmiştir.

Fahri Belen, 1973 yılında TRT tarafında yayınlanan, "Anılarla Atatürk 4.Bölüm" adlı belgeselde, Kurtuluş Savaşı sırasındaki askeri görevleri hakkında şu bilgileri vermiştir;

6 Nazmi Kal (Yap./Yön.), *Anılarla Atatürk 4.Bölüm*, TRT Belgesel, 1973 <https://www.youtube.com/watch?v=ToK-FumXf-hQ> (Erişim tarihi, 17 Kasım 2019)

"General Trikupis, General Franko ile birleşmek üzere Dumlu'ya doğru büyük bir gayret sarf ediyordu. İşte bu sırada tümenimiz onun çekilme yolunu keserek Başkomutanlık Muharebesini hazırlamıştır ve Atatürk'ün de derhal muharebenin ilk saflarına yetiştiğini biliyoruz. Bu önemli bir anıdır. Sonra Trikupis grubunun büyük bir yenilgiye uğradığını ve bir imha muharebesi kazandığımızı gördük. Fakat Trikupis altı bin kişi ile kurtulmayı sağlamıştı. Ordumuz batıya doğru ilerlerken I. Kolordumuz Uşak'ı zapt etmişti. Biz, Başkomutan Muharebesine katılan birlikler, onu izliyorduk. Uşak'a yaklaştığımız zaman -ki Uşak birliklerimiz tarafından işgal edilmiş- henüz yanmaktaydı, birliklerimiz 20 km kadar ileri gitmişlerdi. İşte o sırada kuzeyde ateşler görüldü. Tüfek sesleri işitildi, oraya bir alay gönderildi, durumu takip ederken Uşak kasabasının hemen kuzeyinde de ateş sesleri belirdi. Bunu keşfetmek için bir miktar süvari alarak Uşak içinden kuzeye doğru giderken başkomutanlık karargâhı henüz gelmiş bulunuyordu, Mustafa Kemal Paşa, İnönü ile beraber henüz otomobilinden inmemişti, onlara durumu anlattım ve görevimi bildirdim. Derhal bütün tümenin yönelmesini emir buyurdular ve böylece Trikupis'in altı bin kişiyi esir edildiğini biliyoruz"⁷.

Fahri Belen, Ekim 1923-Ağustos 1924 tarihleri arasında Harp Akademisinde görevlendirilerek kurmaylık eğitimini tamamlamıştır⁸. 17 Eylül 1924-4 Mart 1925 tarihleri arasında Sarıkamış'ta bulunan 9.Kolordu, 1.Şubede görev yapmıştır. 18 Ağustos 1927 tarihinde Niğde'de bulunan 41.Fırka, 16.Alaya; 27 Ağustos 1927 tarihinde Tire'de bulunan 57.Fırka, 39.Alaya; 7 Mart 1929 tarihinde Ankara'da Genelkurmay'a bağlı 3.Şubeye atanmıştır. 30 Ağustos 1929 tarihinde yarbaylığa terfi etmiş, Haziran 1932 tarihinde Sivas'ta bulunan 12. Fırka, 34.Alaya; 17 Haziran 1933 tarihinde İstanbul'da bulunan Harp Akademisi muallimliğine atanmıştır. 30 Ağustos 1933 tarihinde albaylığa terfi etmiş, 2 Nisan 1936 tarihinde 23.Tümen, 31. Alaya tayin edilmiştir. General oluncaya kadar; Harekât Şubesi ve Genelkurmay Harekât Şubesi Müdürlüğü, Doğu'da Sınır Tespit Komisyonu Başkanlığı, Türk-Rus Sular Sözleşmesini Düzenleyen Heyetin Başkanlığı, Cenevre'de Silahların Sınırlandırılması Konferansında Türk Heyeti Askeri Danışmanlığı, Alay ve Tugay Komutanlıkları gibi pek çok görevde yer almıştır. 22 Ağustos 1937 tarihinde tekrar Harp Akademisi muallimliğine atanmıştır.1938 yılında Konya'da 5.Tümene tayin edilmiş, 30 Ağustos 1939 tarihinde tuğgeneralliğe terfi etmiştir. 1940-1942 yılları arasında Adana'da 7.Tümende görevde iken 29 Ağustos 1941 tarihinde tümgeneralliğe terfi etmiştir. 1942-1944 yılları arasında Samsun'da 15.Tümende iken de 30 Ağustos 1944 tarihinde korgeneralliğe terfi etmiştir. 1944-1946 yılları arasında Erzurum'da 9.Kolorduda; 1946-1948 yılları arasında Maraş'ta 17.Kolorduda; 1948-1950 yılları arasında Gelibolu'da 2.Kolorduda görev yapmıştır⁹.

1949 yılının 30 Ağustos'unda orgenerallik sırası gelmiş ancak Fahri Paşa terfi ettirilmemiş onun yerine korgeneralliği iki yıl uzatılmıştır¹⁰. Tam bu dönemde teftiş sırasında bindiği çipi devrilmiş, kolu omzundan kırılmış, uzun süre izin alarak İstanbul'a dönmüştür. Tüm bunların sonucunda, Askeri Yargıtay İkinci Başkanı bulunduğu sırada, kendi isteği ile 6 Nisan 1950 tarihinde emekliye ayrılmıştır¹¹.

7 Nazmi Kal (Yap./Yön.), *Anılarla Atatürk 4.Bölüm*, TRT Belgesel, 1973 <https://www.youtube.com/watch?v=Tok-FumXf-hQ> (Erişim tarihi, 17 Kasım 2019)

8 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi: TBMM IX. Dönem 1950-1954*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s.172.

9 *Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü*, Subay Şahsi ve Emeklilik Dosyası Kayıtları (Sicil No:328-C-41); BCA, 30.11.1/152.7.18.

10 BCA., 30.11.1/196.3.1

11 BCA., 30.11.1./213.12.7.

Tüm bu görevleri süresince 1915'te Harp, 1918'de İmtiyaz, 1925'te İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir¹².

2.Siyasi Faaliyetleri

II. Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasi ile yönetilen devletlerin galip gelmesi, Sovyet tehdidinden dolayı Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Batılı devletlere yakınlaşarak, askeri ittifaklar kurmaya çalışması, Batılı devletler için önemli olan demokrasi konusunda Türkiye'de yeni adımlar atılmasını tetiklemiştir. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle halkın yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve savaş sonrasında CHP içinde görülen kimi ikilikler (Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan gibi farklı düşüncede toplanmış olanlar) Türkiye'de çok partili demokratik hayata geçilmesi için adım atılmasına neden olmuştur. 1945 yılında Milli Kalkınma Partisinin kurulması ile başlayan süreçte, 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP) kurulmuş ve 1946 yılındaki seçimlere ilk kez birden fazla parti katılmıştır. Açık oy gizli sayım sistemine göre yapılan seçimler, CHP'nin müdahaleleri yüzünden, "*Hileli Seçimler*" olarak tarihe geçmiştir.

1946 seçimlerinde, bütün olumsuz koşullara rağmen, 61 milletvekili çıkarmayı başaran DP, TBMM'de etkili bir muhalefet yürütmüş, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan tek dereceli, açık oy gizli sayım sistemine göre yapılan seçimler sonunda iktidara gelmiştir. DP, oyların yüzde 53'ünü alarak, 408 milletvekilliği elde etmiştir. Yüzde 40'a yakın oy alan CHP ise 69 milletvekili çıkarabilmiştir. Ülke siyasetinde "*Demirkıratlı Yıllar*" başlamış, Yeni dönemde Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı'na, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına, Adnan Menderes de Başbakanlığa getirilmiştir.

Fahri Belen, CHP'nin bazı askeri ve siyasî kararlarını eleştirmiş, CHP'ye yönelttiği eleştirileri onu DP'ye yaklaştırmıştır. 1946 seçimlerinde CHP'nin hileli yollara başvurması ve bazı subayların CHP'nin iktidarı devretmeye yanaşmayacağına dair endişeleri, ordu içinde yeni oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur¹³. Ordu içerisinde bir grup subay, bir dahaki seçimlerde hile yapılmasını önlemek amacıyla, 1948 yılında gizli bir örgüt kurmuştur. Bu örgütün kurucuları arasında General Fahri Belen, Albay Şeref Konuralp, Albay Seyfi Kurtbek, Binbaşı Cemal Yıldırım ile İstanbul ve Ankara'dan başka bazı subayların olduğu söylenmiştir¹⁴. Birçok kişiye göre de Belen, bu örgütün lideri olarak görülmüştür¹⁵.

DP, yapılacak seçimlerde birinci parti olarak çıktığı taktirde CHP'nin iktidarı kendisine devretmeye yanaşmayacağını, bazı generallerin İsmet İnönü'ye bu konuda teminat verdiğini, ordunun İsmet İnönü'yü tuttuğunu düşünmüştür. Bu dönemde dört generalin 1950 yılında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gelerek, eğer koltuğunda kalmak isterse kendisini destekleyecekleri konusunda güvence vermiş olduğu, ancak İnönü'nün bu teklifi geri çevirdiği söylenmiştir. Ordu içinde diğer bir subay da DP'yi destekleyerek, seçimlerin adil yapılması ve seçim sonunda iktidarın DP'ye devredilmesi konusunda güvence vermesi, DP liderlerini rahatlatmıştır. DP'ye desteğini ifade edenlerden ve ordudan DP aleyhine bir müdahalenin gelmeyeceğini bildirenler arasında General Fahri Belen de yer almıştır. DP iktidara gelince, kendilerini destekleyen Fahri Belen ve Seyfi Kurtbek'i, bakanlığa getirerek ödüllendirmiştir¹⁶.

12 Öztürk, *a.g.e.*, s.173.

13 Metin Toker, "Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973(Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.242

14 Adnan Çelikoğlu, *Bir Darbeci Subayının Anıları 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, Hazırlayan: Engin Konuksever, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.62.

15 Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.328-329.

16 Kemal H. Karpat, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980*, Çeviren: Esin Soğançılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2017, s.168.

1949 yılında Belen'in şikâyetleri iyice artmış orduda nizamın bozulduğunu söylemiş ve siyasete girmeyi düşünmeye başlamıştır.¹⁷ 1950 seçimleri arifesinde dört vilayetten telgraflar, mektuplar yağmaya başlamış ve heyetler gelmiştir. Demokrat Parti liderlerini tanımadığı için Belen, gelen ilk teklifleri geri çevirmiş ancak hemşerilerinin ısrarına dayanamayarak DP'ye girmiştir. Bolu ve Çanakkale'den mebus olarak aday olmuş Çanakkale'den 77.696 oy, memleketi olan Bolu'dan 87.458 oy almıştır. İki şehir arasında seçim yapmak zorunda kalmış, memleketi olan Bolu'yu tercih etmiştir¹⁸.

Fahri Belen, I. Demokrat Parti hükümetinde Adnan Menderes tarafından Bayındırlık Bakanlığı görevine getirilmiştir. Belen'in, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesine karşı muhalif tutumu; Bayındırlık Bakanlığının faaliyetlerini bir düzen içinde yapmak amacıyla hazırlatmaya çalıştığı beş yıllık plana Adnan Menderes'in karşı çıkması; DP kurucularının Türkiye'nin NATO'ya girmek için yaptığı başvuruları Bakanlar Kurulundan gizlemeleri nedeniyle bakanlık görevi çok uzun süreli olmamıştır. Fahri Belen, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek, 5 Kasım 1950 tarihinden itibaren izin almış, sonrasında görevi bırakmıştır¹⁹. Bakanlıktan ayrılmasına rağmen DP'den ayrılmamış, milletvekili olarak görevine devam etmiştir. Milli Savunma Komisyonu başkanlığı yapmıştır²⁰.

1954 yılı, Türkiye tarihinin önemli seçimlerinden birine tanıklık etmiş, DP ilk kez iktidar partisi olarak, CHP de ilk kez muhalefet partisi olarak seçimlere katılmıştır. DP, dört yıllık iktidarı döneminde yapmış olduğu icraatları anlatmış; CHP ise Türkiye'de pahalılığın arttığından, Petrol ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunları üzerinden Türkiye'nin bağımsızlığının tehlikeye girdiğinden bahsetmiştir²¹. Fahri Belen, bazı DP'lilerle sorunlar yaşasa da seçimlerde yine Bolu ilinden aday olmuş, 87.458 oy alarak milletvekili seçilmiştir²².

1955 yılından sonra; DP iktidarının Atatürk devrimlerinden uzaklaşması, orduya göre demokratik olmayan kanunların çıkarılması gibi sebepler, ordunun iktidara yönelik hoşnutsuzluğunu artmıştır. Belen, Milli Savunma Komisyonu Başkanı olarak görevini yerine getirmiş, hükümeti bu durumdan haberdar etmiştir. Kongrelerde ve meclis grubunda iktidarı uarmaya çalışmış hatta kendisi gibi düşünenlerle kabineyi düşürmeye çalışmıştır. Ancak Menderes, tüm bu uyarıları dikkate almamıştır.

6/7 Eylül 1955 tarihinde Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bomba atıldığına dair haberlerinin çıkması sonucunda halk sokaklara dökülmüş, 6/7 Eylül'de İstanbul'da büyük bir protesto gösterisi düzenlenmiştir. Yaşanan olaylar DP Hükümetine ve Adnan Menderes'e yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur²³. Parti içindeki muhalif tutumunu sürdüren ve eleştirilerini yüksek sesle söylemekten çekinmeyen Fahri Belen, 14 Aralık 1955 günü Menderes Hükümeti için DP Meclis grubunda yapılan güven oylamasında olumsuz oy kullanmıştır²⁴. Bu tutumu nedeniyle DP'den ayrılacağına dair dedikodular çıkmıştır.

17 Samet Ağaoglu, *Yassıada, Kayseri Ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s.42.

18 "9.Dönem Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak", https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/SM_1598_1_9.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

19 "Bayındırlık Bakanı F. Belen İstifa Etti", *Zafer*, 29.10.1950.

20 *TBMM Albümü 1920-2010*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları No:1, II. Cilt, Ankara, 2010, s.549.

21 Ensar Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *E-Journal of New World Sciences Academy*, S:4, 2010, s.541.

22 "10.Dönem Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak", https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/SM_1598_1_10.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

23 Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Çev. Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s.138.

24 "Evvelki Günkü DP Grup İçtimasında Kırmızı Oy Verenler Kimler?", *Cumhuriyet*, 15.12.1955.

Fahri Belen, 12 Eylül 1957 tarihinde DP'den istifa ettiğini açıklamıştır. Belen'in DP'den istifa etmesinde, başlarda demokrasiyi geliştirme ve genişletme vaadinde bulunan DP'nin giderek otoriter bir partiye dönüşmesi; demokrasiyi, hürriyetleri kısıtlayıcı adımlar atması ve tek adam idaresine yönelmesi etkili olmuştur. Fahri Belen, DP'den istifasında Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecinde izlenen politikaların, parti kongrelerinin düzensiz yapılmasının ve tenkite yer verilmemesinin; Arapça Ezan okunmasına izin verilmesinin etkili olduğunu ifade etmiş,²⁵ "Türk Milletine verdikleri sözleri tutmayıp demokrasinin nurlu yolundan ayrılanları arkada bırakarak, o nurlu yolda sebat ve azimle devam etmek kararında" olduğunu belirtmiştir²⁶.

Belen'in istifası sürpriz olmamış, Prof. Dr. Fuat Köprülü ve onunla hareket eden 20-30 milletvekilinin partiden istifa edeceğine dair söylentilerin bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir. Ancak DP'den istifalar birkaç milletvekili ile sınırlı kalmıştır. Belen'in DP'den ayrılmasıyla, basında bundan sonra Fahri Belen'in CHP'yi destekleyeceği şeklinde haberler çıkmıştır. Belen, DP'ye olan muhalefetini Bolu'da CHP'yi destekleyerek devam ettireceğini söylemiş böylece çıkan haberleri doğrulamıştır. Belen'in çağrısı üzerine birkaç Cumhuriyetçi Millet Partili ve tarafsız vatandaş da Belen'le birlikte CHP'yi destekleme kararı almıştır²⁷. Tüm bunların sonucunda Fahri Belen, 1960 yılının Nisan ayında CHP'ye katılarak, siyasete burada devam etmiştir.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesiyle DP hükümeti devrilmiş, ülkeyi yönetme görevi darbeyi yapan kişiler tarafından belirlenen Kurucu Meclis'e verilmiştir. 27 Mayıs bir askeri hükümet darbesi olarak değil aydınların, gençlerin, Menderes Hükümetinden memnun olmayanların gerçekleştirdiği bir halk ihtilali olarak gören ve 27 Mayıs'ın Atatürk'e dönüş özlemine taşıdığı ifade eden Belen de Kurucu Meclis'te görev almıştır²⁸.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinden sonra 1961 Anayasası yürürlüğe girmiş, 1961 yılında yapılan seçimlerle iktidar sivillere devredilmiştir. 1961 Anayasasının, halkın daha fazla siyasete katılmasına imkân sağlayan, siyasal örgütlenmeyi teşvik eden hükümleri sayesinde pek çok yeni parti ortaya çıkmıştır. 27 Mayıs sonrasında yeniden şekillenen siyasette yerini alan partilerden biri de Memleketçi Serbest Parti olmuştur. 1961 yılında Ankara'da kurulan parti daha çok Memleketçi Parti ismiyle anılmıştır. Kurucuları: Esat Çağa ve Enver Adakan'dır²⁹.

Fahri Belen de kısa bir süre bu partide siyaset yapmıştır. Yeni kurulan partiler için teşkilatlanma önemli olup Fahri Belen ve Osman Bölükbaşı, işi sıkı tutarak ülke genelinde partiyi örgütlemeye çalışmışlardır. Belen'in yurt gezisine çıkacağı sırada parti genel başkanlığına getirileceği haberleri çıkmış;³⁰ kısa süre sonra Belen, Memleketçi Parti Genel Başkanlığına getirilmiştir. Parti başkanlığı çok uzun sürmemiş, bir ay sonra Belen de dâhil birçok kişi partiden ayrılmıştır. Ayrılanlar, Fahri Belen hariç, yeni kurulan Adalet Partisi'ne geçmiştir³¹. Memleketçi Parti, 1964 yılında kongre kararıyla siyasi faaliyetlerini sona erdirmiştir.

Fahri Belen, 1961 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından senatörlüğe atanmıştır. Senatörlük görevinde uzun süre kalmamış, 1961 yılından sonra siyasetten

25 Fahri Belen, *Demokrasiden Diktatörlüğe*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960, ss.61-63.

26 "Fahri Belen, DP'den Dün İstifa Etti", *Tercüman*, 12.09.1957.

27 "Gnl. Fahri Belen Bolu'da CHP'yi Destekliyor", *Cumhuriyet*, 19.09.1957.

28 Fahri Belen, *Ordu ve Politika*, Bakış Matbaası, İstanbul, 1971, s.40-41; Öztürk, *a.g.e.*, s.172.

29 Üç Kuşak Cumhuriyet, Hazırlayan: Uğur Tanyeli, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.198.

30 "Bölükbaşı ve Belen Geziye Çıkıyorlar", *Milliyet*, 20.05.1961.

31 "Memleketçi Serbest Parti Koalisyonu Gidilmesini İstiyor", *Cumhuriyet*, 09.08.1961.

tamamen ayrılmıştır³². Büyükdere’de 1950 yılında satın aldığı evinde inzivaya çekilmiş, yeni eserler kaleme almıştır. İsmet İnönü, Bülent Ecevit gibi siyasetçilerle görüşmelerle devam etmiş, birçok etkinliklere katılmıştır.

Mustafa Kemal Derneği’nin başkanlığını yapmış, Atatürk’ün doğum ve ölüm günlerinde programlar düzenlemiş, insanların bu konuda daha hassas olması için çaba harcamıştır³³.

Fahri Belen siyasetten ayrıldıktan sonra sosyal faaliyetlere ağırlık vermiş, Eski Muharipler Birliği Başkanlığında bulunmuş, Dünya Eski Muharipler Genel Kurulu üyeliği yapmıştır³⁴. Belen’in destek olduğu bir diğer sosyal yardımlaşma grubu ise *Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehitler Dul ve Yetimleri Cemiyeti*’dir. Cemiyeti desteklemek adına, İsmet İnönü ve Emekli Orgeneral Fahrettin Altay’ın da bulunduğu yardım gecesine katılmıştır³⁵.

3.Vefatı

1970’li yıllar, Türkiye’nin yıllar sonra tekrar savaş tehlikesi içerisinde olduğu bir dönem olmuştur. 20 yıldır Yunanistan’la olan ufak çaplı atışmalar büyümüş, Kıbrıs uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Makarios’un 14 Mart 1971 günü Yialousa köyünde yaptığı bir konuşmada “Kıbrıs Grek’tir onu bölünmeden bir bütün halinde teslim aldık ve o şekilde muhafaza edeceğiz. Bir bütün olarak Yunanistan’a teslim edeceğiz” sözü her iki ülkede de siyasi tansiyonu yükseltmesine neden olmuştur.³⁶ Ülke gündeminin karışık olduğu bu dönemde 20 Şubat 1974 tarihinde Fahri Bey’in eşi Nihal Belen, kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Cenazesi 21 Şubat 1974 günü öğle namazını takiben Şişli Camisinden kaldırılarak, Merkez Efendi Mezarlığına defnedilmiştir. Eşinin ölümü Fahri Belen’i daha da üzmüş, sağlık sorunlarının artmasına neden olmuştur. Tüm bu sorunlarla uğraşırken Kıbrıs meselesiyle de ilgilenmeyi istemiş ancak hastalığından dolayı bu mümkün olmamıştır. Ülke gündemini ziyaretine gelenlerden öğrenmekle yetinmiştir³⁷.

1975 gelindiğinde durumu daha da kötüye gitmiş ve Kasımpaşa Devlet Hastanesinde 15 Temmuz 1975 Salı günü sabaha karşı akciğer yetmezliğinden vefat etmiştir³⁸. Cenazesi, 17 Temmuz Perşembe günü Teşvikiye Camisinde yapılan dini ve askeri törenden sonra Aşçıyan’daki aile mezarlığına defnedilmiştir.

4.Kaleme Aldığı Eserler

General Fahri Belen askeri tarihe önem vermiş, Türkiye’deki eserlerin birçoğunu yetersiz görmüştür. Bu anlamda birçok eser kaleme almış, son yıllarında yazdığı yazılar ara ara Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmıştır.

Tespit edebildiğimiz kaleme aldığı kitaplar şunlardır;

Fahri Belen, *Atatürk’ün Askeri Kişiliği*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964.

32 “Fahri Belen”, *Cumhuriyet*, 06.06.1950.

33 “Ata’nın 83 üncü Doğum Yılı Dönümü Kutlandı”, *Milliyet*, 14.03.1964.

34 Öztürk, *a.g.e.*, s.172.

35 “Şeref Gününde İnönü Konuşma Yaptı”, *Milliyet*, 27.08.1970.

36 Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983, s.421.

37 Fahri Belen’in Kızı Tülün Belen Yalçın (1935 doğumlu) ile 23 Haziran 2018 tarihinde yapılan görüşme.

38 “Atatürk’ün Silah Arkadaşı Fahri Belen’i Kaybettik”, *Cumhuriyet*, 16.07.1975.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1915 Yılı Hareketleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1916 Yılı Hareketleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1917 Yılı Hareketleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1966.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1918 Yılı Hareketleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1967.

Fahri Belen, *Büyük Türk Zaferi*, Yeni Gün Haber Ajansı, İstanbul, 1999.

Fahri Belen, *Demokrasiden Diktatörlüğe*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960.

Fahri Belen, *Demokrasimiz Nereye Gidiyor?*, Özyurt Basımevi, İstanbul, 1958.

Fahri Belen, *Dünya Nereye Gidiyor?*, Ekonomi Matbaası, İstanbul, 1952.

Fahri Belen, *Harp Akademisi 1934-1935 Tedrisatından Çanakkale Savaşı*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul, 1935.

Fahri Belen, *Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz*, Ankara, 1956.

Fahri Belen, *Ordu ve Politika*, Bakış Matbaası, İstanbul, 1971.

Fahri Belen, *Tarih Işığında Devrimlerimiz I-II-III*, Yeni Gün Haber Ajansı, İstanbul, 2000.

Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Fahri Belen, *1912-1913 Balkan Savaşı*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Fahri Belen, *III. Sınıf Harp Tarihi Meseleleri*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul, 1936.

Fahri Belen, *III. Sınıf Türk Harp Tarihi Meseleleri*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul, 1939.

Fahri Belen, *XX. Osmanlı Devleti*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.

4.1. Atatürk'ün Askeri Kişiliği

Atatürk'ün kumandanlık hayatı, askeri kişiliği ve askerlik biyografisi olmak üzere kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Atatürk'ün kumandan olma sürecinden ve sonrasındaki katıldığı savaşlardaki görev ve öneminden bahsetmiştir. İkinci bölümde, Atatürk'ün yıldızının parlamasındaki önemli anlardan, Atatürk'ün çok okuduğundan, kendi tarihi kadar Dünya tarihini de bilmesinden söz etmiştir. Atatürk'ü diğer liderlerden ayıran özelliklerini yazmıştır. Son bölümde, Atatürk'ün askeri okuldaki faaliyetlerinden başlamış Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar olan askeri başarılarından söz etmiş, Atatürk'ün aldığı rütbe ve kıdemlerin tablosunu yapmış, altına da Atatürk'ün aldığı nişanları yazmıştır.

4.2. Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi (V Cilt)

"Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi" adlı eseri Belen'in en büyük çalışması olmuştur.

Beş cilt halinde sunduğu eser Birinci Dünya Savaşı'nı yıllara göre değerlendirme imkânı sunmuş, bu alanda detaylı bir çalışma olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda birçok cephede yer alması olaylara yakından tanıklık etmesi eserin niteliğini artırmaktadır.

Birinci cilt olan "*Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri*" adlı kitapta Belen, ilk olarak savaşta yer alan orduların birliklerinden, askeri okullardan ve ordunun kıymetinden söz etmiştir. Rus ordusunun kuruluştaki düzenine yer vermiş; cephelemler genel durumundan, nüfusundan, coğrafi durum ve idari teşkilatından söz etmiştir. Özellikle de Sarıkamış Cephesi üzerinde durmuştur. Sarıkamış'taki olayları gün gün inceleyerek anlatmıştır. Belen kitapta sıklıkla krokiler kullanmış, arşivden yararlanarak dipnotta belirtmiştir.

"*Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1915 Yılı Hareketleri*" başlıklı II. Ciltte, 1915 yılında Dünya'nın genel durumunu anlatmış Osmanlı'nın genel durumunu haritalandırmıştır. Türklerin bir zaferi olan Kut'ül Amare'yi krokilerle destekleyerek detaylı şekilde anlatmıştır.

III. Cilt, 1916 yılı hareketlerini içermektedir. Dört bölümden oluşmakta, 1916 yılındaki genel cephe durumları ve olaylar anlatılmaktadır.

IV. Cilt, "*Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1917 Yılı Hareketleri*" başlığı altında yayınlanmıştır. Genel olarak Bağdat muharebelerinden; Bağdat'ın durumundan, coğrafyasından bahsedilmiştir.

Son cilt olan "*Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1918 Yılı Hareketleri*" beş bölümden oluşmaktadır. İçerisinde Belen'in çizdiği haritalar ve krokiler mevcut olup, Mondros Antlaşmasına kadar her olaydan bahsedilmiştir. Belen, bu kitapta Anadolu'daki işgallerden, Paris Barış Antlaşması'nın Osmanlı'daki ve Avrupa'daki etkilerinden söz etmiştir. Orduların ve savaş komutanlarının katıldığı yerleri tablo şeklinde vermiştir.

4.3. Büyük Türk Zaferi

Büyük Türk Zaferi (Afyon'dan İzmir'e Kadar) kitabı Belen'in birkaç defa basılan kitaplarından biridir. Belen, Büyük Taarruz'dan önce genel durum diye başlık atmış ve ilk olarak askeri durum üzerinde durmuştur. Savaş, Türk ordusu ve Yunan ordusu üzerinden anlatmıştır. Gün gün yaşanan olayları anlatmış özellikle Trikupis'in Uşak'ta esir alınmasının üzerinde durmuştur. Esir alınmadan önceki durumu, Trikupis'in ele geçirilişini ve sonrasında yaşananlar detaylı olarak anlatılmış, haritalar da eklemiştir. Yunanlıların İzmir'e ilerleyişinden İzmir'deki durumdan ve İzmir'deki zaferden ve kutlamalarından bahsetmiştir.

4.4. Demokrasiden Diktatörlüğe

Kitabın önsözünde, gördüklerine ve işittiklerine yer vermediğini belirtmiş, yazılarının diktatörlüğe gidişi önlemek için yapılan gayretlerin kısa hikâyelerinden oluştuğunu yazmıştır. Gazetede parça parça halinde yazdığı yazılar sonucu okuyucuların yazılarının kitap halinde yayınlamasını istemesinden dolayı eseri ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Eserde, baştan sona Demokrat Parti ile ilgili konulara yer verilmiştir.

4.5. Demokrasimiz Nereye Gidiyor?

"Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz?" Başlıklı kitabında, altı asırlık tarihi kısa kısa yazdığını söyleyen Belen, son devreye çok değinemediği için telafi olarak bu eseri

yazma ihtiyacı hissettiğini söylemiştir. Eserde, hiçbir partiye mensup olmayan sıradan bir vatandaş olarak tarafsız ve açık olarak yazdığını belirtmiştir. Eserin bir tenkit eseri olduğunu bu yüzden kendinin de tenkitlere açık olduğunu yazmıştır.

4.6.Dünya Nereye Gidiyor?

Kitapta, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeleri anlatmış, Rusya'nın kazançlı çıkmasının üzerinde durmuştur. Atlantik Paktı cephesinde Türkiye, Türkiye'nin coğrafi konumunun ülkemize kazandırdıklarından bahsetmiş. Türkiye'nin Akdeniz'in, Balkanların, Orta Doğu'nun anahtarı olduğunu söylemiştir. Olası bir cihan harbinde Türkiye'nin durumunu anlatmıştır. Boğazlarımızın savaşta önemlerinden bahsetmiştir. Orta Doğu meselelerini, İngiltere'nin Orta Doğu'ya bakışını ele almıştır. Daha sonra Amerika, Rusya, Fransa ve Türkiye'nin bakışını anlatmıştır.

4.7.Harp Akademisi 1934-1935 Tedrisatından Çanakkale Savaşı

Belen'in, askeri okulda öğretmenlik yaparken yazdığı ders kitabı nitelikte bir eserdir. Eserde ilk olarak savaşın nasıl başladığını, Türk ordusunun Çanakkale'deki vaziyeti ve mevkiilerini anlatmıştır. 18 Mart günü vaziyeti krokilendirmiş, mayın hatlarını ve cepheleri detaylı olarak anlatmış, haritasını çizmiştir. Sayfa altlarında açıklamalar yapmış, ek bilgiler vermiştir. Kitabın sonuna doğru iki tarafın zararlarını karşılaştırmıştır.

4.8.Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz?

Belen, kitabın bir tarih olmadığını o yüzden tarih yazma usulünde yazmadığını söylemiştir. Amacının Türk tarihinin ana hatlarına göz gezdirmek, ülkenin nereye gittiğini aydınlatmak olduğunu ifade etmiştir. Kitap tek kitap olmakla birlikte Belen, kitabı kendi içerisinde dört kitaba ayırmıştır. Birinci kitap "Nereden Geliyoruz", ikinci kitap "İslahat ve Tanzimat Hareketleri", üçüncü kitap "İnkılap Hareketleri", dördüncü kitap da "Nereye Gidiyoruz" başlığı altında kaleme alınmıştır. Her kitabın içindekiler bölümü kendi başlığı altında yazılmıştır.

4.9.Ordu ve Politika

Önsözde, kitabı yazmasının amacının yeni askeri darbeler, memleketteki yeni olayların üzerinde durmak olduğunu söylemiştir. Kitapta ilk olarak yabancı devletlerdeki olaylardan Rusya'daki "Kanlı Pazar" olayından söz etmiş, halka ateş açılması konusunda Menderes ile benzerlikler kurarak anlatmıştır. Askeriyeden ayrılmasından, 1950 öncesi kendisine teklif edilen darbe fikrinden ve kendisinin bu konudaki düşüncelerinden ve davranışından bahsetmiştir. Genel olarak 1950-1960 arası siyasi anılarına ve 1960-1970 dönemi karşılaştırmalarına yer vermiştir.

4.10.Tarih Işığında Devrimlerimiz I-II-III

Kitabı yazmasının amacını geçmişi yücelikleri ve eksikleri incelemek olarak belirtmiştir. Devrimler hakkında birçok kitap olduğu halde hiç birinin tarihi açıdan değerlendirilmediğini düşünerek bu kitabı yazdığını söylemiştir. Kitap üç bölüme ayrılmıştır. Birinci ciltte "Din ve Devlet İlişkileri ve Laiklik", "Türk Devriminin Kaldırdığı Kurumlar" olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü ciltte "Türkiye'de Sosyal Devrimler" bölümü bulunmaktadır.

4.11. Türk Kurtuluş Savaşı

Türk Kurtuluş Savaşı adlı eserde, savaş askeri, siyasi ve sosyal yönleriyle anlatmaktadır. Belen, eseri harp akademisinde öğretmenken yazmaya başladığını ancak sonrasında yirmi yıl süren komutanlık, milletvekilliği ve bakanlık görevleri nedeniyle tamamlayamadığını ifade etmiştir. Harp tarihiyle ilgili eserlerin az olduğunu, İstiklal Savaşı'nda önemli rol alan kişilerin eserleri ve hatıralarının askeri ve siyasi nitelikte olduğunu, birçoğunun da kendisini savunmak için yazıldığını söylemiştir. Yazdığı bu eserle, İstiklal Savaşı'nı çok fazla kitap karıştırmadan bütün yönüyle öğrenmek isteyenlere kolaylık sağlamak istediğini söylemiştir.

4.12. 1912-1913 Balkan Savaşı

Balkan Savaşına katılan bir general olarak savaşı birinci elden anlatmak ve bilgilendirmek amacıyla bu eseri yazdığını ifade etmiştir. Girişte, Osmanlı ve Balkanların son durumundan, 31 Mart Olayından söz etmiştir. Osmanlı Devletinin iç siyasette oluşan sorunlarının Balkanları nasıl etkilediğinden söz etmiştir. Kitapta kıyaslamalara çok fazla yer vermiş, Osmanlı'nın yaptığı hatalardan söz etmiştir. Balkan Savaşı'na katılan devletlerden tek tek bahsetmiş, savaş planlarına detaylı olarak değinmiştir.

4.13. III. Sınıf Harp Tarihi Meseleleri

Belen tarafından, 1935-1936 yılı ders kitabı olarak yazılmıştır. Yedi mesele üzerine duran Belen, ilk olarak Avrupa'nın siyasal durumundan bahsetmiş, Osmanlı İmparatorluğunun ve ordunun üzerinde durmuştur. II. mesele olarak Trabzon ve Sivas'taki 1916 senesi Türk Ordusunun genel durumunu ele almıştır. III. Mesele olarak Kafkas Orduları Grubunun vaziyetinden Erzurum ve Sivas'taki savaş durumundan söz etmiştir. IV. Meselede Kafkas, Irak, Suriye ve Garbi Anadolu ve boğazlardaki ihtiyaçlardan ve durumlardan söz etmiştir. Beşinci meselede gerekli olan tüm durumlardan bahsetmiştir. Altıncı mesele olarak 5. Ordu'nun 1915 yılı durumundan söz etmiştir. Yedinci mesele de genel harp durumundan Yunan ordusu hakkında alınan kararlardan bahsetmiştir.

4.14. III. Sınıf Türk Harp Tarihi Meseleleri

III. Sınıf Türk Harp Tarihi Meseleleri, 1939 yılında İstanbul'da Harp Akademisi Matbaasından çıkmıştır. 40 sayfadan oluşup kitap derleme bir nitelikte olup, içerisinde yine harita ve krokiler bulunmaktadır.

4.15. XX. Yüzyılda Osmanlı Devleti

19. yüzyılın sonundan başlayarak Milli Mücadeleye kadar olan tüm zamanı kapsayan kitapta, ağırlıklı olarak savaşlara yer verilmiştir. Osmanlı'nın yabancı devletlerle olan ilişkilerinden, anlaşmalarından söz etmiş, olayları bir askerin gözünden değerlendirmiştir. Eser, geniş kapsamlı ve farklı bir tarih anlayışı olduğu için 2016 yılında Yeditepe Yayınevi tarafından tekrar yayımlanmıştır.

Fahri Belen'in farklı dergilerde, kitaplarda yayınlanan birçok makalesi de mevcuttur. Tespit edebildiğimiz makaleleri şunlardır;

Fahri Belen, "Afyon Meydan Muharebesi", *Kemalizm*, C.16, S:181, 1977, s.10-11.

Fahri Belen, "Atatürk Devrimi ve Din", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S:96-98, 2005, ss.18-25.

Fahri Belen, "Atatürk Devrimi ve Din", *Atatürk, Din ve Laiklik*, 1968, ss.60-97.

Fahri Belen, "Atatürk'ün Askeri Kişiliği", *Kemalizm*, C:14, S:151, 1975, s.4-5.

Fahri Belen, "Başkomandanlık Muharebesinin Neticeleri", *Kemalizm*, C:9, S:97, 1970, ss.12-15.

Fahri Belen, "Binlerce Şehide Malolan Kafkas Seferi ve Sarıkamış Savaşı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (Dün/Bugün/Yarın)*, 1970, ss.7-12.

Fahri Belen, "Çanakkale ve Mehmetçik", *Kemalizm*, C:14, S:152, 1975, ss.1-5.

Fahri Belen, "İstiklâl Harbinde Trakya Harekâtı", *Askeri Mecmua*, S:7, 1936, ss.275-281.

Fahri Belen, "Mustafa Kemal Çanakkale'de", *Kemalizm*, C:6, S:6, 1968, ss.4-8.

Fahri Belen, "Türk Devriminin Evrensel Yönleri", *Atatürk Devrimleri I.Milletlerarası Sempozyumu*, 10-14 Aralık 1973, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1975, ss.228-234.

Fahri Belen, "9 Eylül İzmir'in Kurtuluşu", *Kemalizm*, C:17, S:193, s.25-26.

Sonuç

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş, pek çok sancılı sürecin sonunda gerçekleşmiş, onlarca yıl süren savaşlar, toprak kayıpları ve Anadolu'ya yönelen göç hareketi yeni bir devlet, yeni bir idare ve yeni bir toplum meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemini yaşayan kuşak, biryandan savaşların getirdiği dramları diğer yandan da genç Cumhuriyet'i kurmanın onurunu yaşamıştır.

1892 yılında mütevazı bir aile ortamında dünyaya gelen Fahri Belen, askeri okullarda eğitim alarak cepheden cepheye koşmuş, Milli Mücadeleye iştirak etmiş, Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da askeri görevini sürdürerek, general rütbesine kadar yükselmiştir.

Ordudaki görevinin son dönemlerinde ülkedeki çok partili demokrasiye geçiş sürecine tanıklık eden Fahri Belen, seçimlerin demokratik bir şekilde yapılması ve seçim sonuçlarına göre iktidarın el değiştirmesi gerektiği konusundaki tutumu ile DP'nin iktidara geliş sürecinde önemli rol oynamıştır.

1950 yılında DP'de siyaset yapmaya başlayan Fahri Belen, iki dönem Bolu milletvekili olarak TBMM'de görev yapmış, kısa bir süre Bayındırlık Bakanı olarak İ. Adnan Menderes Hükümetinde yer almıştır. Bir süre sonra DP'nin icraatlarını demokrasiye aykırı gördüğü için parti içinde muhalefete soyunmuş, gelişmeler karşısında ordu içindeki huzursuzlukları hükümete aktarmıştır. Eleştirilerinin dikkate alınmadığını gören Fahri Belen, 1957 yılında DP'den istifa etmiştir. 1960 yılında CHP'de siyaset yapmaya başlamış, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinden sonra Kurucu Meclis üyeliği yapmıştır. Cumhuriyet Senatosu üyeliğine atanan Fahri Belen, kısa bir süre Memleketçi Serbest Parti'de siyaset yapmış daha sonra da siyasetten çekilerek sosyal yardım faaliyetlerine yönelmiştir.

Yazmış olduğu 15 kitap ve 11 makale ile deneyimlerini, anılarını, görüşlerini yazıya aktaran Fahri Belen, yakın dönem siyasi tarihi ve özellikle savaflara bizzat iştirak etmiş bir komutan olarak, kaleme aldığı harp tarihine ilişkin eserlerle dönemine ışık tutmuştur. Bu eserlerini pek çok harita ve kroki ile desteklemesi de çalışmalarına ayrı bir özellik katmıştır.

Kaynakça

Devlet Arşivleri Başbakanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.11.1/152.7.18.

BCA., 30.11.1/196.3.1.

BCA., 30.11.1./213.12.7.

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü, Subay Şahsi ve Emeklilik Dosyası Kayıtları (Sicil No:328-C-41)

Kitap, Gazete, Makaleler

AĞAOĞLU, Samet, *Yassıada, Kayseri Ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.

“Askeri Terfi Listesi Yüksek Tasdikten Çıktı”, *Cumhuriyet*, 29.08.1948.

“Ata’nın 83 üncü Doğum Yılı Dönümü Kutlandı”, *Milliyet*, 14.03.1964.

“Atatürk’ün Silah Arkadaşı Fahri Belen’i Kaybettik”, *Cumhuriyet*, 16.07.1975.

“Bayındırlık Bakanı F. Belen İstifa Etti”, *Zafer*, 29.10.1950.

BELEN, Fahri, *Çanakkale Savaşı’ndan Alınan Dersler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009.

BELEN, Fahri, *Demokrasiden Diktatörlüğe*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960.

BELEN, Fahri, *Ordu ve Politika*, Bakış Matbaası, İstanbul, 1971.

“Bölükbaşı ve Belen Geziye Çıkıyorlar”, *Milliyet*, 20.05.1961.

ÇELİKOĞLU, Adnan, *Bir Darbeci Subayının Anıları 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, Hazırlayan: Engin Konuksever, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

DİNÇ, Ünal Yiğit, “Fahri Belen Paşa”, *İş ve Düşünce*, C:36, Sayı:275, 1971.

“Evvelki Günkü DP Grup İçtimasında Kırmızı Oy Verenler Kimler?”, *Cumhuriyet*, 15.12.1955.

“Fahri Belen”, *Cumhuriyet*, 06.06.1950.

“Fahri Belen, DP’den Dün İstifa Etti”, *Tercüman*, 12.09.1957.

“Gnl. Fahri Belen Bolu’da CHP’yi Destekliyor”, *Cumhuriyet*, 19.09.1957.

GÜVEN, Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Çev. Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

GÜRÜN, Kamuran, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

KARPAT, Kemal H., *Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

KARPAT, Kemal H., *Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980*, Çeviren: Esin Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2017.

“Memleketçi Serbest Parti Koalisyonuna Gidilmesini İstiyor”, *Cumhuriyet*, 09.08.1961.

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi: TBMM IX. Dönem 1950-1954*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

“Şeref Gününde İnönü Konuşma Yaptı”, *Milliyet*, 27.08.1970.

TBMM Albümü 1920-2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları No:1, II. Cilt, Ankara, 2010.

TOKER, Metin, "Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973(Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990

Tülün Belen Yalçın (1935 doğumlu), İstanbul, 23 Haziran 2018 tarihinde yapılan görüşme. Üç Kuşak Cumhuriyet, Hazırlayan: Uğur Tanyeli, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

YILMAZ, Ensar, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *E-Journal of New World Sciences Academy*, S:4, 2010.

Dijital Kaynaklar

KAL, Nazmi(Yap./Yön.), *Anılarla Atatürk 4.Bölüm*, TRT Belgesel, 1973 <https://www.youtube.com/watch?v=ToKFumXf-hQ> (Erişim tarihi, 17 Kasım 2019)

"9.Dönem TBMM Mebusları için Tercüme-i Hal Varakaları", https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1598_1_9.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

"10.Dönem TBMM Mebusları için Tercüme-i Hal Varakaları", https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d10/HT_1598_1_10.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019].

Ekler

EK 1: FAHRİ BELEN'İN TERCÜME-İ HAL VARAKASI

Özgeçmiş Dönem TBMM Mebusları için Tercüme-i Hal Varakası
Doğum Tarihi: 1895
Fahri Belen
Prof. No: 1533

1595
9. Dönem

Bilgi sorusu	Belen Cınakkale	Etnik kökeni	Kürtmen
Adı	Mehmet Fahri	Meclis ve işyeri	Kazım Karabekir
Soyadı	Belen	İlk işyeri adı ve işyeri türü	evli - bir oğlan - bir kız
Bilimsel ve akademik adı	Sami Hüsnü	Bu konuda çalıştığı kurumlar	Kalenderli Komutanı
İngilizce adı	Belen	Yabancı dilde yazdığı eserler	
İngilizce tarihi	308	Yabancı dilde yazdığı eserlerin isimleri	
Öğrenim	Harbiye, Harp Akademisi	Öğrenim tarihi	16. 5. 1950
Bilgi alanı	İstisna	Yabancı dilde yazdığı eserlerin sayıları	80. Bin Kültür 8292
Yabancı dilde yazdığı eserler	asker	Yabancı dilde yazdığı eserlerin tarihleri	5. 11. 1950
Yabancı dilde yazdığı eserlerin tarihleri	asker harp tarihi	Yabancı dilde yazdığı eserlerin türleri	22 - may - 950

Özet (Kısaca)

308 de Belen da doğmuştur ilk ve orta tahsilini yaptıktan sonra Harp okulunu ve Harp Akademisini bitirmiştir. (308)

Balkan harbi, 1. Çanakkale harbi ve istiklal mücadelesine iştirak etmiştir. Bu mücadelede asker ve gazî cephelelerinde Tünen Kurmay Başkanlığı yapmıştır.

Harp ten sonra alay ve tüyay komutanlıklar ile, muhtelif Kurmay vazifelerinde bulunmuştur. Bunlardan Başka Komisyon, ve heyeti marabahaya ve usulü misafir olarak harbi ve vazifeler yapmıştır.

General olduktan sonra da muhtelif tümen ve Kalenderli Komutanlıklarında ve sene kadar vazife görmüştür.

Kaynak: ("9. Dönem TBMM Mebusları için Tercüme-i Hal Varakaları", https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d09/HT_1598_1_9.pdf, [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2019]. TBMM Arşivi)

EK 2:FAHRİ BELEN'İN EMEKLİYE AYRILIŞI

T. C.
M. S. B.
Genelkurmay Başkanlığı
Personel Bşk.
Prs. Dairesi
H. Ş. ... Ks.
Sayı : .....

A N K A R A
Mart 1950

Ozû:

K A R A R

23255

- 1 - Askerî Yargıtay ikinci Başkanı Korgeneral Fahri Belen (328-c-41)in , isteği üzerine 5434 sayılı kanununun 39.maddesi (B) fıkrası gereğince emekliye ayrılması uygun görülmüştür .
2 - Bu kararı Millî Savunma Bakanı yürütür .

6. Nisan 1950

Cumhurbaşkanı

Başbakan

Millî Savunma Bakanı

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nun yazılması lâzımdır.

030	11	1		213	12	7
-----	----	---	--	-----	----	---

(Kaynak: BCA., 30.11.1/213.12.7.)

EK 3:FAHRİ BELEN'E AİT FARKLI DÖNEMLERDE ÇEKİLMİŞ FOTOĐRAFLAR

